دوو نەخۆش دەیانەوێ چارەسەری نەخۆشی سێیەم بکەن.. نووسینی: خیراللە خیراللە - و: رەزا شوان

مینێکی ئێرانی بە تەنگەی عێراقەوەیە، کە ناوی حەشدی شەعبی یە.

نازانرێت ئایا شتێک لە لوبنان دا دەمێنێتەوە، دوای ئەوەی کە ئێران وێرانی کرد.

تورکیا هەناسە بڕکێیەتی بە دوای خەیاڵپڵاوی سەرۆکەکەیدا، کە پێی وایە داهاتووی ناوچەکە لە بیری ئیخوانەکان دایە.
ئێران پێویستی بەوە هەیە، کە بگەڕێتەوە بۆ دەوڵەتێکی ئاسایی. ئەوەی لەسەر ئێران جێبەجێ بکرێ.. پێویستە لەسەر تورکیاش جێبەجێ بکرێ.

دوو نەخۆش ناتوانن چارەسەری نەخۆشی سێیەم بکەن. لەوە زیاتریان پێ ناکرێت کە نەخۆشییەکانیان بۆی بگوازنەوە. ئێران نەخۆشە، بەر لە هەموو شتێک رەتی دەکاتەوە کە ببێت بە وڵاتێکی ئاسایی و دان بە نەخۆشییە هەمەجۆرەکانیدا بنێ کە تووشی بوونە.
دەشێ دانانێکی لەم شێوەیە، ببێت، بە هەنگاوێکی باشی یەکەم لە رێی چارەسەرکردنی راستەوخۆدا، کە تا ئێستا کۆماری ئیسلامی بە ملهوڕی و کەلەڕەقی رەتی دەکاتەوە.
تورکیاش رێی ئێرانی گرتۆتە بەر، لە میانەی راکردنی بە دوای خەیاڵەی پووچدا، کە ئەقڵي کەسێکی وەک رەجەب تەیب ئەردۆگان دروستی دەکا، بە داخاوە کە پێی وایە ئایندەی ناوچەکە لە بیری دواکەوتوو و کۆنەپەرستیی (اخوان المسلمین) دایە.
ئەردۆگان لەو بڕوایە دایە، ئایدۆلۆژیای (اخوان المسلمین) رێخۆشکەرە بۆ گەڕانەوەی شکۆداری دەوڵەتی عوسمانی. نازانی کە ئەم بیرۆکەیە، کورترین رێگایە بۆ گۆڕینی تورکیا بۆ دەوڵەتێکی دواکەوتووی داخراو. لە جیاتی ئەوەی کە ببێت بە دەوڵەتێکی نموونەیی و هەموو ناوچەکە چاوی لێ بکەن.
ئەم دوو نەخۆشە، ئێران و تورکیا، ناتوانن هیچ چارەسەرێک پێشکەش بە نەخۆشی سێیەم بکەن، ئەویش لوبنان و سوریا و عێراقن، تەنیا

ئوردن نەبێت، کە سەرەڕای ئەو هەمووە کێشە ئابوورییانەی کە هەیەتی، لە دەرەوەی بازنەی نەخۆشی دایە. دوای ئەوەی کە لە ساڵی (١٩٨٨) دا، لە ڕۆژانێکی هاوشێوەی ئەمڕۆدا، ژیرانە لەگەڵ ڕاستییە تازەکانی ناوچەکەدا مامەڵەی کرد. زوو شای ئوردن خۆی دوورخستەوە، شا حوسین بڕیارێکی دەرکرد، کە هیچ پەیوەندییەکی بە بەرەی ڕۆژئاوا (الضفة الغربیە) ی فەلەستین، نامێنێ و لە ئوردن جیای کردەوە. کە ئیسرائیل لە ساڵی (١٩٦٧) دا داگیری کرد. نەیویست ببێت بە دیلێکی ڕاستەوخۆی ململانێی نێوان فەلەستین و ئیسرائیل، کە زانییان ئەم کێشەیە، بەم نزیکانە چارەسەر ناکرێ.

ئێرانی نەخۆش چی لە عێراق و سوریا و لوبنان کرد. کە هەموویان دەوڵەتی نەخۆشن؟ هەموو ئەوەی کە کردی و هێشتاش لەعێراقدا هەر دەیکا. لەو کاتەوە کە ئەمریکییەکان، لە سەردەمی جۆرج بۆشی کوڕدا، لە ساڵی (٢٠٠٣) دا، لەسەر سینییەکی زیویندا دایان بە دەست ئێرانەوە. کە بریتییە لە وروژاندنی ڕەمەکی مەزهەبی. لەو بەوایەدا بوو، کە ڕەمەکی مەزهەبی پێگەیەکی ئاینی هەمیشەیی بە دابین دەکات لەم وڵاتە سەرەکییەی ناوچەکەدا، وەک قووەییەکی گرنگ بە دەوڵەتانی کەنداو دەمێنێتەوە.

ئێران گرەوەی لەسەر ئەوە کرد، کە عێراق بکات بە پاشکۆی خۆی، لە ڕێی میلیشیاکانەوە، کە لە (الحشد الشعبي) ی پێکهاتووە، لە هاوشێوەی (الحرس الثوري: پاسدارانی شۆڕش) لێی دەڕوانن. کە لە ئێراندا بە ڕاستی کۆنترۆڵی دەسەڵاتیان کردووە.

حەشدی شەعبی، کۆمەڵێک میلیشیای ئاینین، کە سەرکردەکانیان فەرمان لە ئێرانەوە وەردەگرن و بەرژەوەندی و داخوازییەکانی جێبەجێ دەکەن و دەپارێزن. ئێران لەو قەناعەتەش دایە، کە ئەمە بەس نییە بە دەستگرتن بەسەر عێراق و شیعەی عەرەبی عێراقدا، کە لە دژی ڕاپەڕین و خۆپیشاندانی ناڕەزایی سازدەکەن، لە دژی پرۆژەکەشی کە هیچ ئاسۆیەکی دیاریکراوی نییە. بەڵگەش (مستەفا کازمی) کە لە پێگەی سەرۆک وەزیرانی عێراق دایە. ئەگەرچی ئەم پیاوە بەربەرەکانی ئێران ناکا و بە هەندێ ڕێگا و کەناڵەوە، پەیوەندی لە گەڵیاندا هەیە. بە دڵنیاییەوە کە کارەکان بە پەرپرسانی ئێران بگەڕێنەوە و پێیان بکرایە، مستەفا کازمی لەو پێگەیەی ئێستای نەدە بوو.

عێراقی نەخۆش دەیەوێ نەخۆشییەکەی چارەسەر بکا. بەر لە هەموو شتێک دەزانێ کە نەخۆشە، دەشزانێ کە یەکەمین هەنگاو، هەنگاو و بە هەنگاو گەڕانەوەی بوونی و دامەزراوە عێراقییەکانە. بە ئەوەی پەنا بە توندوتیژی بەرێت لەگەڵ حەشدی شەعبی، کە لەوە زیاتر نییە، کە مینێکی ئێرانییە بە تەنگەی عێراقەوە.

عـــێراق هەنـــدە ئومیـدی هـــەیە.. بابـــزانین ئایـــا لەسـەر زەوی راستـــیدا دەتەدی، ئەویـــش ئەرێنییەکـــانی دوای هەڵـــبژاردنە دەستوورییەکانە، کە بڕیـار وایە لە مانگی (یۆنیـۆ) ی (٢٠٢١) دا بکریـت. ئایـا ئەو کـاتە دەکـرێ عـێراق بگەڕێتەوە و لەو نەخـۆشیـیانە رزگـاری ببێت، کە لە ئێرانـەوە بـۆی گوازراوەتەوە. کە هەریەکە لە بەڕێـوەبەڕێتی جۆرج بۆشی کوڕ و بـاراک ئۆبـاما بەشداریـیان لە بڵاوکردنەوەیـدا کرد.

لە عـێراقـدا، بیـرۆکەی رزگـاربوون لە چەکـدارنی میلیشیـایی و مەزهەبی، لە بەرژەوەندی چەکـداری دەوڵەتی دا، لە پەرە سەنـدن دایـە.

سـوریا و لوبنـان نوقمی نەخۆشییەکانیان بـوونە، کە لە لایـەن ئێرانـەوە تێـر خـۆراک دەکـرێن، لە میانـەی سیاسـەتێک بـۆ لەنـاوبـردنی یەکجـاری ئەم دوو دەوڵـەتە. ئێـران پشتگیـری لە مانەوەی رژێـمی کەمایەتی مایەپـووچی سوریا دەکا. کە بە هیچ کلۆجـێک داهـاتووی نییە، تەنهـا ئەوە نەبـێت کە بە یەکجـاری هەڵـبوەشێنرێـتەوە.

لە لـوبنان دا، دەوڵەتێک نییە کە لە ژیانـدا بوونی هەبێ. ئێران سوورە لەسەر ئەوەی، وەکو وەرقەیەک بۆ رووبەڕووبوونەوەی دەسەڵاتی ئێستای ئەمریکا بەکاری بهێنێت.

بارودۆخی لوبنـان لە ئاستێکی خـراپ دایـە. تا ئەو رادەیـەی کە لە سەرۆک کۆمـاری لوبنـان (میشال عـەون) یان پرسی، وڵات بەرەو کوێ دەچـێت؟ وتی:"بێگومـان بەرەو دۆزەخ دەچـین" لە راستـیدا دامەزراوەکانی دەوڵـەتی لوبنان لاواز و بێ دەسەڵاتـن.

نازانرێت ئایا لە لوبناندا شتێک دەمێنێت. دوای ئەوەی کە ئێران وێرانـە کـرد. ئێـران لەو بڕوایە دایە بە دەستهـێـنانی سـەرکەوتن بەسەر لوبنانـدا، بەسەر ئەم وڵاتـە بچووکـەدا، دەیخاتە دۆخ و هەڵـوێستێکی باشترەوە، لە هەر گـفتوگـۆیەک لەگـەڵ ئەمریکـا دا.

ئەی دەربـارەی نەخـۆشی ئێستای تورکیا؟ ئەم نەخـۆشە لەو بـڕوایە دایـە، کە رۆڵی داهـاتووی لە ناوچەکەدا دەبێت، دەتـوانێت سوود لە نەخۆشییەکانی دەوڵـەتـانی تر وەربگرێ. کێشەی ئەم نەخۆشە، کە بوونی لە سوریادا بە لاوە بنێین، نەیتوانیوە کە پەیوەندییەکی ئاسایی لەگەڵ هیچ لایەنێکی ناوچەیی دا بنیات بنێ. نازانێ کە دەبێت لە چی سنوورێکـدا دەبێ لێـی بوەسـتێ. لەوانەیە کێشەی سـەرەکی ئەوە بێ، نـازانێ کە ئەزموونێکئ سەرکەوتووی نییە، تا پێشکەشی دەوڵەتانی تری بکا. ئەردۆگان چوو بۆ لیبیا، دەتـوانێ چی پێشکەش بکا..؟ تورکیـا چـی رۆڵـێکی لە لیبیـادا هـەیە..؟ لەو رۆڵە زیـاتر کە لیبییەکـان و ناوچەکـانی لیبیـای لە یەکتـری دابڕیـن و یـارمەتی

رێکخراوە چەکدارە توندڕەوە بەکرێگیراوکان بدا؟
تورکیا لە جیاتی ئەوەی کە ببێ بە هاوسێیەکی باشی یۆنان و قوبرس، کەچی گێچەڵ بەم دوو دەوڵەتە بێوەی و ئارامە دەکا، کە بەرپرسەکانیان لە پێناوی داهاتوویەکی باشتر بۆ گەلەکانیان، لە چوارچێوەی یەکێتی ئەوروپادا هەوڵدەدەن.
یەکێتی ئەوروپا، یارمەتی یۆنان و تورکیای دا، بۆ ئەوەی کە کێشەی قووڵی ئابووریان تێپەڕێنن. بەڵام تورکیا بۆ ئەمەک دەچوو، رەتی دەکاتەوە کە بە دروستی رەفتار بکا. لە جیاتی ئەوەی کە لە زۆر بواری جیاوازدا، سوودیان لێ وەربگرێ. کەچی پەنای بۆ گێچەڵکردن و ئاژاوە نانەوە ورووژاندن و سازش نەکردن بردووە.
دەکرێ (ئایا سۆفیا) بکرێتە مزگەوتێکی تری ئیستانبوڵ. کە (ئایا سۆفیا) کاتێدرائی بوو دوایش کرا بە مۆزەخانە.. بەڵام لە دوای ئەمە چی تر؟ لە ورووژاندنی ئەم هەستە چی سوودێکی ئاینی وەردەگرێ لە لای هەندێ خەڵکی سادەی تورکیا نەبێ ؟ لە هەموو ئەمانە گرنگتر.. تاکەی ئەمە درێژەی دەبێت؟
ئایا رەجەب تەیب ئەردۆگان لەو بڕوایە دایە، کە ئەو هەل و کاتانە بە گەڕانەوەی متمانە بە پارەی تورکی (لیرە) دەقۆزێتەوە. کە رۆژ لە دوای رۆژ لە دابەزین دایە.
دوو نەخۆش ناتوانن نەخۆشی سێیەم چارەسەر بکەن. دەبێ هەر نەخۆشە یەکەم جار چارەسەری نەخۆشییەکانی خۆی بکا.
ئێران پێویستی بەوە هەیە، کە بگەڕێتەوە بۆ دەوڵەتێکی ئاسایی. ئەوەی لەسەر ئێران پێویستە، هەر ئەوەش لەسەر تورکیا پێویستە.
نەخۆش نەخۆشی پێ چارەسەر ناکرێت. ئەوپەری کە بتوانێت بیکات، ئەوەیە کە نەخۆشییەکان بگوازێتەوە. ئەمە ئەوەیە کە ئێران دەیکا.. ئەمە ئەوەیە کە تورکیا لە ناوچەکەدا دەیکا.

(*) ئەم بابەتە لە نووسینی، نووسەر (خیراللە خیراللە) یە. کە رۆژی چوارشەممە، رێکەوتی (٢٣/سێپتەمبەر/٢٠٢٠) لە سایتی (میدل ایست اونلاین) دا بڵاوی کردۆتەوە. لە زمانی عەرەبییەوە وەرمگێڕاوە بۆ کوردی.

رێزا شوان
٢٤/ سێپتەمبەر/٢٠٢٠